

abbatibus desiderantissime astipulantibus, assentientibus quoque catholicis ducibus (1109) et comitibus, reliquisque Christi fidelibus. Tam canonicè, inquam, electus est et ordinatus ut ejus electioni sive ordinationi nequaquam contradicere possit, quisquis apostolicis et canonicis institutionibus contraire noluerit. Præterea ipse venerabilis papa Gregorius, cujus auctoritate ordinatus est noster episcopus; item Victor papa successor ejus; nostrum episcopum, quoad vixerunt, pro legitimo pastore habuerunt; item reverendissimus papa Urbanus, qui modo (1110) summæ rerum præsidet, eum semper pro canonico pastore habuit et habet.

(1109) Nimirum Bertholdo II, Zaringiæ seu Alemanniæ duce, cujus frater erat iste Gebhardus, ac Welfone duce Bavariciæ.

A utpote quem a se sub apostolica legatione ordinatum canonicè agnoscit. Si igitur alias rationes de ejus ordinatione nesciremus, illæ nobis possent sufficere, quod tot Romanos pontifices ejus ordinationi astipulatos sciremus.

VIII. Quapropter illos nostros oblocutores vobis ut admoneas, quatenus (contra) præceptum Domini ecclesiastico principi detrudere vereantur, ne in hoc non tam ei nocere, quam vitio suo satisfacere a sapientibus merito judicentur. Omnipotens Deus tuam fraternitatem hic et in æternum custodiat orantem pro me, domine et Pater reverendissime.

(1110) Urbanus II ab anno 1088 usque 1099 præfuit; quo igitur intermedio tempore scripta fuit hæc Bernaldi epistola.

BERNALDI

DE PRESBYTERUM OFFICIO TRACTATUS.

MONITUM.

Anonymus Mellicensis cap. 101 hunc tractatum sub nomine libri *De potestate presbyterorum* eidem Bernardo tribuit, qui cum Altoino conflictum habuit, quem supra col. 1079 seq. dedimus: ubi sicut in cæteris scriptor seipsum Bernaldum appellat; quamvis hic sola littera initiali B. indicatus. Cæterum de ejus argumento plura dicta in observationibus præviis, ac in sequentibus porro dicentur, maxime quoad quædam rituum et disciplinæ temporis illius capita, quæ a moderno usu discrepant.

Quæ porro hic disputat auctor ejusmodi fere sunt, ut desumpta videri possent ex damnata Arii doctrina, qui teste Epiphanio hæresi 75, nullum inter episcopos et presbyteros discrimen agnovit. Verum Bernaldum longe ab Ario discrepare id evincit, quod per decusum plura munia presbyteris non nisi ex episcoporum permissione licita esse contendat. Nusquam quoque inter officia, quæ aliquando episcopis et presbyteris communia fuisse scribit, potestatem etiam ordinandi recenset; quod palmare est ad episcopalis dignitatis et ordinis eminentiam supra illam presbyterorum comprobendam. Quo sensu S. Hieronymus, quem totum in ære suo esse putavit Blondellus, in epistola ad Evangelium (ep. 101, Opp. t. IV, p. II, p. 302): *Quid, inquit, facit excepta ordinatione episcopus, quod presbyter non facit?* Ac S. Joannes Chrys. hom. 11, in *I Tim.* III, *sola ordinatione* ait episcopos presbyteris superiores esse, atque *hoc tantum plus quam presbyteri* habere. Contrarium certe invalescentes paulatim Arii sectatores nunquam probabunt, etsi argumentis undique corrasis episcoporum dignitatem a primis Ecclesiæ incunabulis presbyterorum potestate majorem haud fuisse contendat. Divina certe ordinatione hanc distinctionem obtinere testatur S. Ignatius apostolorum discipulus epistola ad Philadelphenos n. 7. (COTELER., t. II, p. 32): *Clamavi, cum interesset, locutus sum magna voce, voce Dei: Episcopo attendite, et presbyterio et diaconis. Quidam autem suspicati sunt, ne ut præcium divisionis quorundam hæc dicere. Testis autem mihi is est, in quo vincit sum, quod a carne humana non cognoverim, sed Spiritus annuntiavit dicens ista: Sine episcopo nihil facite.* Sibi ipsis tamen impudent piures episcopi, a subjectis sibi presbyteris constitutum a canonibus ordinem hierarchicum non observari, cum et ipsi debitam superiori suo pastori subjectionem abjicere moliantur, haud attendentes S. Hieronymum ep. 58 ad Damasum: *In tres partes scissa Ecclesia ad se rapere me festinat. Ego interim clamito: Si quis cathedræ Petri jungitur, meus est.*

OCCASIO ET ARGUMENTUM HUIUS OPUSCULI.

Domini ac dilectissimis in Christo fratribus apud Reitenboch (1111) apostolicæ vitæ formam fideliter servantibus B. solo nomine presbyter, non moribus, post hujus vitæ legitimum certamen apostolicæ beatitudinis æternam societatem.

I. Litteræ dilectionis vestræ nuper ad nos pervenerunt, quæ nobis de potestate presbyterorum quamdam inter vos quæstionem commotam retulerunt, quam nostræ imbecillitati ad solvendum proposuistis, vosque inde nostram, imo per nos SS. Patrum

(1111) Raitenbuch, vulgo Rotenbuch, celebre est canonicorum regularium collegium ad fluvium Ambronem in superiore Bavaria, ubi cellam hic loci

B sententiam expetere significastis. Sed ad hoc exsequendum quamvis infirmitas animi et corporis obstat, charitas tamen impetrat, ut fraternis petitionibus etiam ultra vires morem gerere non omittamus. Ipsa ergo charitate, quæ Deus est, opitulante fraternitati vestræ tentabimus obedire: non solum hoc quod quæritis, id est *unde presbyteri habeant, ut pœnitentes recipere valeant?* sed et alia non pigebit adjicere, quæ non quæsisistis, videlicet, *quid presbyteri antiquitus fuerint qualive privilegio postea circumscripti meruerint?* Deus, qui charitas est et omni-

pridem constructam Welfo I, Bavariciæ dux, cum conjugæ sua circa ann. 1080 canonicis tradidit. Vid. Monumenta Raitenbuchensia, t. VII Monum. Boic.

potens, vos semper incolumes nostrique memores A
protegat atque custodiat, domini fratres et Patres
amantissimi.

INCIPIT UTILIS DESCRIPTIO DE PRESBYTERORUM OFFICIO.

II. B. Paulus apostolus in epistolis suis evidentis-
sime nobis præscribit, quod apud antiquos presbyter
et episcopus idem fuerint. Scribens enim ad Titum
de ordinatione episcoporum præcipit, ut constituat
per singulas civitates presbyteros; et statim quales
debeant ordinari subnectit dicens: *Oportet enim
episcopum irreprehensibilem esse* (Tit. 1). Item Timo-
theo scribit: *Noli negligere gratiam quæ in te est,
quæ data est tibi per prophetiam cum impositione ma-
nuum presbyterii* (I Tim. iv). Cui statim in sequen-
tibus dicit: *Nemini cito manum imposueris* (I Tim. v) B
quod proprie est episcopi. In his verbis Apostolus
satis aperte notavit quod antiquitus idem presbyter et
episcopus fuerint, juxta quod B. Ambrosius et Hiero-
nymus eundem Apostolum in eisdem sententiis
commentati sunt. Idem in Epistola ad Philippenses,
presbyteros sub nomine episcoporum salutatur, di-
cens: *Paulus et Timotheus servi Christi Jesu omni-
bus sanctis qui sunt Philippis, cum episcopis et dia-
conibus* (Philipp. 1). Nam juxta Hieronymum Phi-
lippis una est civitas Macedoniæ, quæ plures non
potuit habere episcopos. In Actibus quoque aposto-
lorum legitur apostolos vocasse presbyteros Ephe-
siorum, quos et episcopos a Spiritu sancto positos
esse (Act. xx) non tacuit, videlicet unius civitatis
presbyteros vocans episcopos. Item ipse princeps
apostolorum Petrus in Epistola sua: *Presbyteros*, in-
quit, *in vobis precor compresbyter et testis passionum
Christi* (I Petr. v). Item Joannes apostolus et evan-
gelista scribens ex sui persona *Presbyter*, inquit,
Electæ, dominæ et filii ejus (II Joan. 1). Idem in alia
Epistola: *Presbyter Gaio charissimo* (III Joan. 1).

III. His igitur sententiis B. Hieronymus et Ambro-
sio attestantibus evidentissime probatur eundem
presbyterum et episcopum fuisse. Cur autem postea
inter se et nomine et officio discrepare cœperint ita
ut inter presbyteros unus specialiter nomen epi-
scopi obtinuerit, idem Hieronymus super Epistolam
ad Titum satis aperte exponit: *Postquam*, inquit,
unusquisque eos, quos baptizaverat, suos esse, non D
*Christi putabat, in toto decretum est orbe, ut unus
de presbyteris electus superponeretur cæteris, ad
quem omnis cura Ecclesiæ pertineret, et schismatum
semina tollerentur* (Commentar. in cap. 1, Opp. t.
IV, p. 413). Et infra: *Paulatim, ut dissensionum
plantaria evellerentur, ad unum omnis sollicitudo de-
lata est. Sicut ergo presbyteri sciunt, se ex consue-
tudine Ecclesiæ ei, qui sibi præpositus fuerit, esse
subjectos: ita episcopi noverint, se magis consue-
tudine, quam dispositione Dominicæ veritatis, presby-
teris esse majores, et in commune debere Ecclesiam
regere, imitantes Moysen, qui, cum haberet in pote-
state solus præesse populo Israel, septuaginta elegit,
cum quibus populum judicaret.*

IV. Cum igitur presbyteri et episcopi antiquitus
idem fuisse legantur, etiam eandem ligandi atque
solvendi potestatem, et alia nunc episcopis specia-
lia habuisse non dubitantur. Postquam autem pre-
sbyteri ab episcopali excellentia cohibiti sunt, cœ-
pit eis non licere quod licuit, videlicet quod eccle-
siastica auctoritas solis pontificibus exsequendum
delegavit, id est, confectionem chrismatis, conse-
crationem virginum, reconciliationem penitentium,
et alia hujusmodi, quæ statuta Patrum eis interclu-
dunt. Nam Carthaginense concilium, cui B. Augu-
stinus interfuit, capitulo 6 (LABB., t. II, pag. 1052),
presbyteris interdicit chrismatis confectionem, pœ-
nitentium reconciliationem, virginum consecratio-
nem. Sanctus quoque Eusebius in decretis suis 22
(epist. 3; LABB., t. I, pag. 1592), confirmationem
neophytorum non nisi ab episcopis posse vel debere
fieri asserit, nec inter ecclesiastica sacramenta illam
reputari, quæ ab aliis præsumpta fuerit.

V. Sed de his singulis, quæ presbyteris non li-
cere cœperunt, postquam illi ab episcopali excellen-
tia separati sunt, B. Damasus papa plenius in de-
cretis suis edisserit, ubi vanam superstitionem
chorepiscoporum authenticis rationibus compescuit.
Nam scribens omnibus episcopis (epist. 5; LABB. t. II,
pag. 876) primum chorepiscopos nihil aliud esse
quam presbyteros probat. Deinde utrosque commu-
niter ab episcopali fastigio hoc modo sequestrat:
*Chorepiscopis, inquit, non licet sacerdotes consecrare,
nec diaconos, nec subdiaconos, nec virgines; nec altare
erigere, nec ungere vel sacrare, nec ecclesias dedicare,
nec chrisma conficere, nec chrismate fontes baptiza-
torum signare, nec publice quidem in missa quem
quam penitentem reconciliare: nec formatas episto-
las mittere, nec populum benedicere, nec ante episco-
pum in baptisterio vel sacrario introire, nec præsentem
episcopo infantem tingere aut signare, nec peniten-
tem sine episcopi sui præceptione reconciliare, nec eo
præsentem, nisi jubente, sacramentum corporis et san-
guinis Christi conficere, nec eo coram posito populum
docere vel salutare, nec plebem exhortari. Quæ omnia
solis pontificibus pertinere tam ex superioribus, quam
ex aliis Patrum statutis atque sacris canonibus edo-
cti estis. . . . Similiter et de presbyteris hæc habeantur,
ut sine jussu episcopi nihil proprii agant.* Item
S. Leo papa I omnibus episcopis scribens (epist. 88;
LABB., t. III, pag. 1594) eandem sententiam de
chorepiscopis et presbyteris tenuit, ut pariter pro-
prium modum cognoscant, nec episcopale privile-
gium usurpare præsumant. Sed et B. Gelasius papa
in decretis suis capitulo 6 (LABB., t. IV, pag. 1489)
enumeratis his, quæ presbyterorum officio compe-
tunt generalem sententiam subinfert, dicens: *Nec
presbyter prorsus dubitet, si quidquam ad episcopale
ministerium specialiter pertinens suo motu putaverit
exsequendum, continuo se presbyterii dignitate et sa-
cra communionem privandum. Patet ergo satis eviden-
ter, quantum episcopalis auctoritas presbyteris
emineat, vel quid illis penitus usurpare non liceat.*

VI. Sunt tamen quædam etiam adhuc, quæ presbyteris ex episcopali arbitrio concedi possunt, ut privata reconciliatio pœnitentium, nam a publica reconciliatio sicut a chrismatismis confectione penitus prohibiti leguntur. Possunt quidem privatim confessos pœnitentes et infirmantes reconciliare, si tamen episcopus jusserit, juxta quod S. Evaristus papa et martyr in decretis suis (causa 26, q. 6, c. 4) asserit, ita decernens, ut *presbyteri de occultis peccatis jussione episcopi pœnitentes reconcilient, et infirmantes absolvant et communicent*. Item Carthaginense concilium (LABB., t. II, p. 1160) cap. 7 [leg. 4] dicit quod in periculo positi a presbytero possint reconciliari, absente quidem episcopo, sed jubente.

VII. Et notandum quod nec ipsam privatam reconciliationem exercere permittuntur presbyteri, nisi specialiter ex jussione episcopi. Ipsi etiam sanctæ Romanæ Ecclesiæ presbyteri non hoc solent exercere nisi permisi: nec hoc Romanus pontifex omnibus, quos ordinat, concedit, sed quibusdam tantum, quos ad hoc opus exsequendum idoneos esse præviderit. Beatus quoque Anselmus Lucensis episcopus in episcopatu suo paucis presbyteris concessit, ut pœnitentes suscipere, quamvis plurimos ubilibet ordinasset (1112). Sic et alii hactenus episcopi in suis episcopatibus facere consueverunt, qui diligentiores canonum servatores esse voluerunt.

VIII. Quapropter satis manifestum esse videtur, quod presbyteri non tam ex propriæ consecrationis officio, quam ex episcopalis concessionis arbitrio pœnitentes reconciliare solent. Si enim hoc illi ex propria consecratione haberent ut episcopi, cum eandem presbyterii acceperint consecrationem, nihilominus et eandem omnes haberent reconciliationis potestatem; nec magis ad hoc, quam ad officium missæ exercendum episcopali jussione indigerent, si in ipsa consecratione hanc potestatem, ut ad officium missæ, dudum percepissent (1113). Quomodo autem illam in consecratione non perceperint, facile quilibet explorare poterit, si modum consecrationis eorum diligenter considerare voluerit, in quo non more episcoporum jus ligandi atque solvendi

uspiam percipiunt, sed jus offerendi sacrificii tam pro vivis, quam pro defunctis (1114).

IX. Et parochiales quidem presbyteri, quibus ab episcopo pastoralis cura in populo committitur, in ipsa commissione etiam hos jus suscipiendi pœnitentes accepisse non dubitantur, quod videlicet potissimum ad illam curam pertinere videtur. Quibus autem consecratis hujusmodi cura non committitur, prædictam potestatem usurpare non præsumant, antequam eis episcopi hoc concedunt: nam si præsumpserint, se potius ex præsumptione ligant, quam pœnitentes sua reconciliatio absolvant; si tamen simpliciter accipientes ignorantia præsumptionis non accusat (1115). Solent enim episcopi jus reconciliandi sacerdotibus a pastoralis cura vacantibus sæpenumero concedere, ut venerabilis papa Gregorius (VII) et S. Anselmus (Lucensis) multis fecerunt, et adhuc quamplures faciunt. Hanc quippe concessionem nos ipsi ab ordinatione nostra suscepimus (1116): hanc et alios quamplures a suis ordinatoribus percipisse non ignoramus.

X. Sciendum tamen, quod B. Hieronymus potestatem ligandi atque solvendi tam presbyteris quam episcopis indifferenter ascribit in commentario super Matthæum, ubi illud exponit: *Quodcumque ligaveris (Matth. xvi)*, et reliqua. *Istum*, inquit (Opp. t. IV, p. 75), *locum episcopi et presbyteri non intelligentes aliquid sibi de Phariseorum supercilio assumunt, ut vel damnent innocentes, vel solvere noxios arbitrentur, cum apud Deum non sententia sacerdotum, sed eorum vitz queratur. Legimus in Levitico de leprosis, ubi jubentur, ut ostendant se sacerdotibus, et si lepram habuerint tunc a sacerdote immundi fiant (Levit. xiv); non quod sacerdotes leprosos faciant et immundos, sed quod habeant notitiam leprosi et non leprosi, et possint discernere, qui mundus, quive immundus sit. Quomodo ibi leprosum sacerdos immundum facit, sic et hic alligat et solvit episcopus et presbyter, non eos qui insontes sunt vel innoxii, sed pro officio suo, cum peccatorum audierit varietates, scit qui ligandus sit, qui solvendus*. Item Hieronymus ad Heliodorum (epist. 5, Opp., t. IV, p. 11, p. 10): *Mihi, inquit, sedere ante presbyterum non licet: illi, si peccavero,*

D

(1112) Gregorii VII strenuus adjutor fuit hic Anselmus, cujus vita descripta exstat in Tengenagelii collectione Monumentorum contra schismaticos p. 83, agitque de eo sæpius Bernoldus noster in Chronico, maxime ad annum 1066, quo ejus obitum refert.

(1113) Acceperunt enimvero utramque in ordinatione, posteriorem tamen non nisi ex licentia seu approbatione episcopi exercendam: quo sensu hic intelligendus est Bernaldus.

(1114) Non de moderno ordinationis ritu hic loquitur Bernaldus, quo disertis verbis recens ordinato presbytero datur ab episcopo potestas remittendi peccata; sed de more sui temporis, quo necdum adhibebantur verba illa: *Accipe Spiritum sanctum, quorum remisit, etc.*, cum tertia manuum impositione; prout inter alios observat Drouven, *De sacrament.*, t. II, p. 362: *Tertia manuum impositio*

cum oratione conjuncta nec olim solemniter in Ecclesia fuit, cum de ea antiqua Latinæ Ecclesiæ ritualia ante duodecimum sæculum scripta altum sileant; nec etiamnum ab omnibus observatur, cum in Græcia et Oriente prætermittatur. Atqui sæculo adhuc undecimo hæc scripsit Bernaldus.

(1115) Omnino hic legendum videtur *excusat*, ut hic sit sensus, eum non esse absolutum a peccatis, qui sciens confitetur presbytero nondum ab episcopo, ut modo loquimur, approbato; bene vero, si id fecerit, bona fide illum approbatum existimans, quod plures theologi docent, defectum jurisdictionis tunc per Ecclesiam suppleri statuentes.

(1116) Patet hinc satis aperte Bernaldum opusculi hujus auctorem illum ipsum esse Bertholdam Constantiensem presbyterum, qui in Chronico ad annum 1084 eadem de se memorat.

licet me tradere Satanæ in interitum carnis ut spiritus salvus sit in die Domini. Sed hæ sententiæ superioribus in nullo contradicunt, quæ iudem presbyteris huiusmodi potestatem circa pœnitentes ascribunt, non tamen ut episcopis ex eorum consecratione, sed ex episcoporum iussione, ut canones præscribunt. Nec utique B. Hieronymus in prædictis sententiis, unde probati hoc jus habeant, signanter expressit, sed eos tantum hoc habere simpliciter notavit. Præterea si ex consecratione etiam more episcoporum hos eos habere dixisset, nos tamen canonicis sanctionibus salva ejus reverentia, in hoc contradicere non præsumeremus.

XI. Beatus quoque Gregorius papa scribens ad Januarium Calaritanum episcopum (*lib. iv, epist. 26*) quibusdam presbyteris, ut neophytos confirmarent, permisit, quod utique ab officio presbyterorum penitus extraneum non ignoravit. *Pervenit, inquit, ad nos, quosdam scandalizatos fuisse, quod presbyteros eos tangere chrismate, qui sunt baptizati, prohibuimus. Et nos quidem secundum usum veterem nostræ Ecclesiæ fecimus. Sed si omnino hac de re aliqui contristantur, ubi episcopi desunt, ut presbyteri etiam in frontibus baptizatos chrismate tangere debeant, concedimus.* Has sane confirmationes ratas fuisse non dubitamus, quas illi presbyteri ex apostolica concessione, non ex propria præsumptione, fecerunt: quod utique si fecissent, juxta prædictum S. Eusebii papæ statutum penitus irritæ fuissent. Sicut ergo illi presbyteri jus confirmandi non ex consecratione, sed a domino apostolico habuerunt, ita et quilibet presbyteri non tam ex consecratione (1117) quam ab episcopali concessione habent, quod pœnitentes reconcillare valent. Non eorum officio aliquid ascribere præsumimus, eorum quæ in apostolicis statutis penitus eis prohibita legimus.

XII. Benedictionem quoque super populum, quam S. Hieronymus in epistola sua ad Rusticum Narbonensem episcopum (1118) presbyteris ascribit, nos proprie eorum officio ascribere non præsumimus,

(1117) Hinc quoque palam fit, auctorem nostrum non negasse omnino, presbyteris absolvendi potestatem in ordinatione conferri, sed tantum ejusdem exercitium seu jurisdictionem, quam utique a potestate ordinis distinguunt moderni theologi, terminis duntaxat, non doctrina etiam ab antiquis discrepantes.

(1118) Est hæc epistola 95 S. Hieronymi (*Opp.*, t. IV, p. II, p. 769) scripta ad Rusticum monachum, qualis tunc adhuc erat, factus postea Narbonensis episcopus, de quo agitur in Gallia Christiana (t. VI, p. 7)

B. Damaso papæ sacrisque canonibus, hæc eandem prohibentibus, adversari judicemur. Tutius enim videtur, ut dicamus, eam illos habere ex aliqua concessione episcopali, quam ex proprietate officii; sicut et subdiaconibus concessum creditur ad missam legere Epistolam, quod ex consecratione non videntur habere (1119). Tam late autem huiusmodi consuetudo benedicendi populum in ecclesia presbyteris inolevit, ut non absque episcopali concessione adeo propagata rite credatur, nec parvum inde scandalum oboriretur, si jam modo a presbyteris intermitteretur

XIII. Beatus quoque Damasus ad compescendam chorepiscoporum insolentiam arctissime officium tam presbyteri quam chorepiscopi circumscripsit, utpote quos idem esse judicavit: non tamen sibi vel suis successoribus præscripsit, quin presbyteris quædam concedere possent, quæ ipse eorum officio proprie non attinere prædixit. Nihil autem nos eorum potestati contra canonicam auctoritatem et ecclesiasticam consuetudinem arrogare debemus, etsi in quorundam sententiis non adeo authenticis quædam eis supra modum concessa legamus, ut in Regensi concilio capitulo 4 (1120) presbyteris conceditur, ut virgines consecrare et neophytos consecrare possint: quod apostolica auctoritas et ecclesiastica consuetudo penitus eis intercludit. Ipsi chorepiscopi et presbyteri etiam caveant sibi, ne illicita temere præsumant, ne de eorum præsumptione veraciter dicatur, quod B. Damasus papa de huiusmodi præsumptionibus verissime protestatur (*epist. 5; LABB.*, t. II, pag. 876): *Chorepiscopi, inquit, sive presbyteri, qui illicita præsumebant, quod agebant actum non erat; et propiærea multi in securitatem lapsi ecclesiastico fraudabantur et frustrabantur ministerio.* Quapropter et adhuc caveant presbyteri in officiis ecclesiasticis illicita et inconcessa usurpare, ne canonica ultione merito multentur, cum per temerariam usurpationem etiam fideles ecclesiastico ministerio defraudare judicentur.

(1119) Similia de subdiaconis scribit sæc. IX Amalarius Fortunatus l. I De div. offic., c. 11, et Micrologus Bernaldo coævus, De eccles. observat., c. 8: *Solis subdiaconis, inquit, inter inferiores gradus Romana auctoritas concedit, ut sacris vestibus induti Epistolam legant ad missam; quod tamen non ex sua consecratione, sed potius ex ecclesiastica consensione meruerunt obtinere.* Unde tunc necdum usitata erat libri Epistolarum traditio in eorum ordinatione, quæ etiam abest in omnibus ritualibus Latinis ante quadringentos annos scriptis.

(1120) Concilium Regiense in Provincia 29 Nov.

BERNALDI

DE SOLUTIONE JURAMENTORUM TRACTATUS.

MONITUM.

Opusculum hoc in eodem fere argumento versatur quo superius col. 1219 exhibitum, in facto nempe Gregorii VII quo ann. 1076 Heinrico rege deposito subditos ejus a juramento fidelitatis absolvit, ac etiã Con-